

ptici“ („O izvirnosti“, „Misel in čuvstvo“, „Simbol in alegorija“), potrjujejo premnogi prevodi iz Goetheja (Eckermann), iz Nietzscheja, Schopenhauerja („O sodbi, kritiki, odobravanju in slavi“ v „Modri ptici“ 1930/1931) in iz drugih evropskih mislecev v „Kulturnem pregledu“ „Jutra“, ki so izšli anonimno; govori še esej „Knjiga o kritiki“ v LZ (1931), dokazujejo beležke v „Zapiskih“ revije „Modre ptice“ in izredno mnogo misli in zapiskov v njegovi zapuščini. Obenem pa je bil Pajk globok poznavalec slovenske literarne preteklosti, nemorenen raziskovalec najintimnejših znakov slovenskega mitoškega sveta (esej in obenem kritika dr. J. Kelemine „Bajk in pripovedk slovenskega ljudstva“ v LZ 1931), kjer se je potapljal v kaotična snovanja praosnov našega duha. Bil je pa tudi poznavalec tujine in njenih stvaritev (glej esej „Misli o Goetheju“ v MP 1932, prevode Hölderlinovih pesmi v MP 1929, članek „Selma Lagerlöf“ v MP 1931), vešč literarni kritik z zrelim, jasnim, nepristranskim, vsestransko sodobnim in podprtim mnenjem, o čemer pričajo njegove ocene: XI. zv. Ivana Cankarja zbranih spisov, Levstikovih pripovednih spisov v Slodnjakovi izdaji v lantski „Modri ptici“, temeljita ocena Pirjevčeve in Glonarjeve izdaje „Prešernovega zbranega dela“ v LZ 1929, ocena Razprav, važna kritika Pirjevčevih Levstikovih pisem v LZ 1931 in še nekatere manjše ocene. Osrednje Pajkovo življenjsko delo pa je bil Prešeren, ki ga je globoko doumeval, podrobno spoznaval in se neprestano potapljal vanj. Zbirka kratkih misli o Prešernu v LZ („O Prešernu, 1931) pomeni brez dvoma prvo sintetično pojmovanje tega velikega slovenskega genija in prvi korak k novemu, neprimerno globljemu in bolj organskemu pojmovanju njegovega pesniškega dela. Trajna škoda je, da je smrt onemogočila izdajo njegove knjige o Prešernu. Kako osnoven pesniški problem je bil za Pajka Prešeren, dokazujejo neštnevilne omembe in opombe v drugih njegovih esejih, prav posebno pač njegovo poslednje delo, razprava „Ungerna-Sternberga novela ‚Die Zerissenen‘ in Prešeren“ v letošnjem LZ in še za prešernoslovca neizmerno važna Pajkova literarno-zgodovinska ostalina. Mimo te plodne literarno-zgodovinske usmerjenosti pa je Pajku neprestano lebdel pred očmi načrt o sodobno pisani, globoki in vsestransko pomembni knjigi o treh temeljnih možeh slovenskega življenja: o Prešernu, Levstiku in Cankarju. Ta načrt, ki naj bi ga uresničila najprej knjiga o Prešernu v „Slovenskih poteh“, je odnesel s seboj v grob. — Pajk pa se je v enem ostro ločil od premnogh sodobnih pisateljev — po jeziku in stilu. Njegov jezik je do gnan, pravilno zvaneč, jase, stvaren, mojstrsko miren in predmeten, poln pristno slovenske svojstvenosti, enovit, umirjen, notranje dograjen in poln. Prav v svojem stilu kaže Pajk, kako globoko je zrasel iz preteklosti in kako prefinjeno je pojmoval vsebino sodobnega hotenja.

S smrtjo Petra Pajka je izgubil mladi literarni rod svojega tovariša, slovenska literatura pa morda svojega velikega esteta in globoko nadarjenega čuvarja preteklosti.

Anton Ocvirk.

KNJIŽEVNA POROČILA

Ivan Pregelj: Ženske povesti. Od Kranja do Brezij. Izbrani spisi VII. V Ljubljani 1932. Založila Jugoslovanska knjigarna. Str. 226.

„Ženske povesti“ je naknadno iznajden skupni naslov za tri zelo raznovrstne povesti. Ena izmed njih je samostanska idila, druga politično in kulturno tendenčna povest, tretja groteskna in tragična vaška zgodba. V nobeni izmed njih menda ni imel Pregelj poudarjenega namena, pokazati nekaj svoj-sko ženskega. Le naključje je nanese, da imajo vse te povesti ženske za junakinje. V eni ali dveh izmed njih je pisateljeva pozornost celo očitno osredotočena na splošnejše pojave in manj na značaje, zato tudi ne na žen-skost. Enota knjige je torej samo navidezna, tako da je mogoče o nji govoriti samo kot o zbirki samostojnih pripovednih enot.

Prva povest „*Dom gospe matere Serafine*“ je nedvomno najpomembnejša stvar v sedmem zvezku. Navzlic nekoliko staromodni in naivni romantiki nekaterih pripovednih domislekov in navzlic psihološki naivnosti je ta samo-stanska idila lep primer Pregljevega pripovedništva. Delo ima z veliko ljubez-nijo in toplino ustvarjeno poetično atmosfero, ki kakor s tenkim pajčolanom zastira samostansko življenje v miren, svetel in z rahlo melanholijo nadahnjene čar. V njegovem bledem sijaju se vrše in dopolnjujejo usode samostanskih mater in sester, polne naivnega, majhnega, skoraj otroškega svetništva, rahlih človeških napetosti, nasprotstev, skritih bolečin, boleti, bolezni, smrti in celo tragedij. Toda vse je obzirno in nežno omiljeno, vse brez kipečih strasti in brez rezkih vztrikov.

To pokojno, tiho, z življenjem in smrtjo izmirjeno ozračje je najboljša plat tega spisa. Iz njegovega somraka se pojavljajo in se zopet izgubljajo vanj blede, prozorni ženski obrazi: visokomerna prednica, mati Serafina s svojo slabostjo za kandidatino, konteso Mercedes; uporna in robata mati prefekta; tiho veneča „krvava lilijska“ Elekta; oslepela Anakleta s svojo ro-mantično ljubezensko dramo; ohola kandidatinja Mercedes in njen pustolovski pobeg in še izvoljena kandidatinja Anka s svojim strahom pred očetom in svetom. Vse je urezano po srednji meri, niti v svetosti ni nikjer moteče veli-čine v tej idilični in zaokroženi celoti, v kateri ni strašna ne bolezen in niti smrt ne.

Začarani svet Pregljeve idile nekoliko spominja na vzdušje v Cankarjevi „Hiši Marije Pomočnice“ in nikjer bi se Cankarjeva brezprimerna umetniška subtilnost in veličina ne pokazala tako nazorno kakor v primeri s tem uspelim Pregljevim delom. Kajti kakor je Cankarjev bolesten in vendar tako čarobni polumrak otroške bolnice nastal iz velikega vživetja, sočutja in usmiljenja, in še iz njegove globoke, organske mrznje do brutalnega zdravja, tako se je Pregljevo samostansko razpoloženje rodilo iz simpatije in iz ljubezni do ro-mantične fabule in do pobudnosti svetega poklica. Cankarjevi vzgoni so člo-veško večji in pomembnejši, njegov pogled je prodirnejši in tajnovidnejši. Vendar je Pregljevo delo navzlic temu okusen, dasi malce sentimentalni in naiven umotvor.

Padec od tega nežnega akvarela do naslednjega „*Zvodnika*“ je ogromen. To je grobo in ne prav umno tendenčno delo, ki je naperjeno zoper libera-lizem polpreteklega časa. Recept vsega tendenčnega pisanja je itak poznan. Vse, kar je z mojo idejo, je dobro; kar je zoper, je slabo. Da bi to ravnanje nekoliko človeško opravičil, je skušal Pregelj „liberalce“ pokazati kot zaniče-vanja in obsojanja vredne. Toda nobeden izmed poglavitnih dveh predstavi-nikov zvodniškega liberalizma ni ne strašen ne prav zoprni; prej bi bila

povprečna in smešna. To nista volka v ovčjem krznu, marveč kvečjemu dve ovci s črno volno, ki ju Pregljeva katoliška vnema smatra za volka, kar je zopet malce smešno. Kajti ta dva človeka, ki ju človeško ne zna pokazati zla, obravnava taka, kakršna sta, preko mere sirovo, ker pač ne vidi njiju človeških obrazov, marveč samo njiju pripadnost k liberalizmu, ki ga napada.

Duha in miselnost, ki ju je Pregelj vložil v to povest, kažejo tudi nekatere značilne podrobnosti. Zapeljivec Štefan zavaja svojega dekleta s sladkimi pismi in s knjigami, ki so prikladne za ta posel. O poglavitnem primeru te vrste poroča takole: „Knjiga . . . Štefanov ‚redki dar‘, je podobno dehtela kot pismo in knjigi je bilo ime: *Erotika*. Tista prva, Cankarjeva . . .“ Ali vam ni tesno pri srcu, če se zaveste, da lahko dandanes resen pisatelj zapiše tako ozkosrčno omejenost? A to še ni najhujše. Prisluhnite temle besedam: „Oprostite pisatelju te povesti, da bo morda nehotе sprožil znova vprašanje iz stare pravde, ali niso bolj priporočljive igre s samo moškimi, ženskimi vlogami mimo takih, ki imajo mešane . . . Lepa je Jurčičeva povest. Tudi Govekarjeva igra ni zvodljiva. Na nižje čute pa je le računila. Zato ne bi grajal odrov, ki Rokovnjačev ne uprizarjajo. Zaradi deklet, ki . . . pravijo, da bi se sramovale nastopiti v igri . . .“ Ali je res še mogoče tako zaostalo resno govoriti o takihle ničevih problemih, pa bodisi v ljudski knjigi?

Notranja in smiselna komponenta te povesti, ki je po vnanji naperjena zoper liberalizem, je izražena v vodilni misli: „Plačilo za greh je smrt!“ To tezo, ki jo je pisatelj postavil na začetek in na konec spisa, je z logiko popisanega življenja utemeljil takole: Dekle Roža greši, ker se vda fantu, ki ga ima rada. Doleti jo kazen: umreti mora — toda ne na porodu — marveč za krvavo grižo, ki pravkar razsaja po deželi. To ni podtaknjena razlaga, tudi si je ni didaktično prikrojil kaplan, ki nastopa v povesti; marveč jo izlušči kot smisel dogodkov ne zelo katoliški zdravnik. V Rožini usodi, kakor smo jo opisali, spozna ta stvarni človek véliki zakon človeškega življenja in vesoljne maščevalnosti.

To ni več samo neokusno, to je abotno.

(Nekoč je bil, če prav pomnim, v naši javnosti pomenek o črnem kruhu in drugih takih rečeh. Takrat je bilo mnogo govorjenja tudi o omalovaževanju ljudskih mas. Pri tej Pregljevi povesti sem se moral vprašati, kdo omalovažuje mase v resnici: tisti, ki ugotavlja različnost okusa, ali tisti, ki ji reže takole neslano stvar?)

Tretja ženska povest, „*Ograjnica*“, je zgodba o ljubezni, življenju in smrti neukrotljive vaške trmoglavke. Kakor je značaj trdoglave in silovite Logarjeve Tone dobro iznajden in ves pripraven za groteskno tragikomedijo, tako se mi zdi, da ga Pregelj ni izčrpal z najboljši instinktom. Iznašel ni ne najboljših situacij zanj in tudi teh, v katere jo postavlja, ne obravnava dovolj enotno in dovolj humorno. Tragika in komika se mu ne stapljata v eno razpoloženje, marveč se nekako brez prehodov vrstita druga za drugo ali poleg druge. V pripovedovanju prevladuje resnoba, kar je pri tej kuriozni osrednji osebnosti nedvomno napačno. Zato ima povest nepristen, malodane čudaški značaj. Razpor med predmetom in tonom je preočiten.

Naposled je v knjigo uvrščena še pesnitev „*Od Kranja do Brezij*“, spretno verzificiran, a malo poetičen niz raznih literarnih in življenjskih domislekov na poti od Kranja do romarskega smotra. Tu omenja Pregelj šentjoštski zvon

in njegovo zvezo s Prešernom, ogovarja Župančiča, od katerega terja svetih pesmi; se spomni Okroglega in Prešernovega rodoslovca, prvomestnika Zupana, Jurčiča, narodne bolečine onkraj meja... Nato preide k osebnejšim stvarim, izmed katerih je najznačilnejše njegovo izpraševanje vesti samemu sebi zaradi lastnega pisateljstva, zaradi katerega izraža takele nepojmljive skrbi:

Ni morda še komu častitemu žal,
da je moje nemarno „Matkovo“ bral...

Manj zanimiva in okusna je epizoda s Petrom Bohinjcem; nato še vzdih pred Marijo zaradi meča, „ki ji ga brusimo zakonski“, meditacija o tehniki, o vesoljnem duhovnem nemiru in srčni stiski sedanjega časa in prihod na Brezje. — Spretno in lahkotno spleteno; verzificirana kozerija brez resnejših strem-ljenj; kozerija, v katere žigonskem središču se blesti osupljivi otroški dvom nad lastno „nemarno Matkovo“, dvom zaradi zgražajočih se „častitih“ in priznanje teh vse prej kot odločilnih častitih za najvišje sodišče v literarnih stvareh...

V nobenem izmed dosedanjih zvezkov ni Pregelj tako jasno pokazal svoje osebne miselnosti kakor v tem. V uspehih spisih, med katere štejem tudi samostansko idilo pričujočega zvezka, razkriva svojo naravo, svojo osebnost, ne pa sveta svoje osebe. Ta se je izrazil v tem zvezku. Že v poročilu o šestem zvezku sem poudaril njegovo ljubezen do povprečnosti, toda miselnost, ki jo je razkril sedmi zvezek, me je skoraj prestrašila. Pokazala se nam je kot malenkostna, reakcionarska mentaliteta neke skoraj že pozabljene, malodane jeranske ozkosrčnosti, ki bi jo kazalo pozabiti čim prej in docela.

Josip Vidmar.

Narte Velikonja: Otroci. Novele. Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani. 1931. Zbirka domačih pisateljev. Str. 253.

Izmed teh dvanajstih novel, ki večidel govore o otroku in otrocih, bi jih bil avtor prvih šest ali celo osem lahko s pridom izpustil. Prvih šest: „Cep-ljenje“, „Birmo“, „Tuje otroke“, „Moža, ki je otroka jedel“, „Otroci se igrajo“ in „Amerikance“ — prav gotovo, kajti stvarce so neznatne po predmetu in obdelavi, četudi je v „Birmi“ dano prvo rahlo nakazilo za bodočo Velikonjevo tvornost in četudi je videl kritik „Doma in sveta“, T. Debeljak, v „Tujih otrocih“ sijajno balado v ljudskem duhu. V resnici to ni stilizirana balada, marveč golo fabulistično ogrodje, splet nekih usod brez zveze s človeškimi osebnostmi in zato brez pretresljivosti in sugestije. Da, celo nazorne jasnosti pogrešam v tem zametku.

Problematici oziroma nezadovoljivi sta tudi naslednji dve nekoliko daljši črtici „Stric“ in „Izpoved“, ki sta izšli leta 1914., kakor vse nadaljnje povesti te zbirke, v „Domu in svetu“. „Stric“ boleha za neznatnostjo osrednjega konflikt ali dogodka, ki je vrhu tega očitno skonstruiran in literarno privit. Nekam nevažna je zaradi nešteti slučajnosti, ki umetno tako dolgo vzdržujejo napetost, tudi „Izpoved“. Mimo tega je nedvomno slabo zaključena. To življenje, ki valovi v nji, ni smiselno izpeljano, marveč izpuhti nenadoma v nič. Krči, ki tako silno pretresajo mlado dušo njenega plahega junaka, ne privedo ne do pravega padca ne do dejanja; to stori zanj tuja volja. Toda ti dve črtici že opozarjata na Velikonjevo psihološko nadarjenost in na njegovo ljubezen

do nezadoščenih, pridušenih in mučnih usod, kakršne prikazujejo zadnje štiri uspele novele, ki so bodisi po obsegu, bodisi po vrednosti jedro knjige.

Prva izmed njih *„Med dvema stenama“* in hkratu najstarejša med njimi (1914), je prav za prav prvi Velikonjev resnejši in srečnejši poskus. Na kakih tridesetih straneh opisuje ta novela notranje življenje nedoraslega fantiča, ki se pri rojstvu mlajšega brata znajde pred razburljivo in mučno skrivnostjo spolnosti in rojstva. Muke in zmede mlade duše so podane sicer za spoznanje preveč preprosto, a vendar z lepo psihološko prepričevalnostjo in s pomembnim obvladanjem vnanjega, opazovanega materiala. V tej noveli tudi prvič zelo odločno prevlada v zasnovi mučni in malodane okrutni Velikonjev pesimizem, ki je značilen za vse njegove uspele stvari. V prejšnjih novelicah se je še boril zoper to razpoloženje in si je pomagal ali z nasilnimi ali z literarno-romantičnimi sredstvi, ki so jemala njegovemu pisanju pristnost in osebno noto. Ostanek takega optimističnega romantizma, a že zelo slaboten ostanek, je v pričujoči stvari blagodejna in nekam prezrela ljubezen sosedove Lenčke do malega junaka dogodkov. Toda navzlic temu si tu pisatelj svoje osnovno čuvstvo vendarle že prizna in prične po njem oblikovati usode. To daje tej še začetniški noveli neko resnobno iskrenost in vrednost. Naslov in osrednji opis dečkovega duševnega stanja, po katerem je naslov povzet, sta literarna.

Boj med osebnim razpoloženjem, ki ni radostno in ki se odeva v neko strogo in dosledno stvarnost, in nekoliko romantično dobrohotnostjo je najbolj očiten v noveli *„Na morju“* (1915). Romantična zgodba Žinove ljubezni in njegovega nekoliko fantastičnega pogina živahno in bujno prepleta trezno in skopo osrednjo povest, skoraj bi rekel: Velikonji tako ljubo in važno povest o brutalnem, žalostnem in še nedozorelem spoznanju erotike, ki ga tu doživi med mornarji živeča kapitanova šestnajstletna edinka. Vsa romantika z njenimi velikimi, burnimi in slikovitimi čuvstvi je odrinjena na periferijo, v središču pa se mirno odvija zgodba zatajevanja ljubezni, ki se sicer izpove, toda samo zato, da jo v prihodnjem trenutku pridušita malodušnost in jarka sugestija krvavega prizora, ki je obračun za neko drugo ljubezen. Ta dvojnost romantike in logične stvarnosti daje noveli poseben čar in Velikonjevemu čuvstvu močan poudarek. Ni čuda, da mu je v tako srečno zasnovanem konceptu uspelo skoraj vse. Ustvaril je s par potezami več živih osebnosti, dal s sigurnim poznanjem ali s spretno pogodljivostjo prepričevalno iluzijo pomorskega življenja, zadel v dogodkih pravi ritem, ki je lagoden in nebrižen nasproti času, čisto kakor morska vožnja z jadrnico, v pripovedi pa dobro mešovino poezije in stvarnosti. Skratka, ustvaril je lepo in krepko novelo, ki je sočen izraz in trdna zgradba.

V prihodnji noveli z naslovom *„Tri gracije“* (1920), ni več sledu o romantiki. To je do malega sama stvarnost, prepletena z družbeno kritiko. Naslov je dobila novela po epizodi, v kateri se pripoveduje, kako preveže svetohlinska teta nedorasle junakinje kipec treh gracij preko sramežljivih delov telesa s trakom. To je prisiljen in neduhovit domislek, vendar je dokaj značilen za vso družbeno kritiko te povesti, ki je primitivna in neredko groba. To ni ironija, ni sarkazem, marveč pretiran in nekoliko banalen posmeh. Vendar rešuje novelo pristrčno in naivno pripovedovanje junakinje. To je zopet zelo mlado dekle in zopet živi to mlado bitje v trpki muki srca, ki gleda v življenju velike in strašne erotične dogodke, ne da bi jih moglo raz-

umeti, dasi sluti njih usodnost in dasi že samo — ljubi. Motno, zapleteno in mučno dekletovo čuvstvovanje ter premišljanje je Velikonja podal s takim prodirnim instinktom in s tolikšno fineso, da je vsa, često groba masa njegove povesti kakor prežarjena s tem liričnim medijem. In kakor se ti upira pisateljeva kritika, tako te privlači otožni in vrtajoči nemir v duši tega dekleta, ki se tako nič zlega sluteč prebija do svoje — usode.

„*Tri gracije*“ so v knjigi tretja in zadnja povest, ki se ukvarja s pubertetnim ali predpubertetnim nemirom, kajti zaključna in najobsežnejša novela te zbirke — „*Sirote*“ — se povrača zopet k otrokom v pravem pomenu besede in kaže, kako strašno in nečloveško so sirote v našem humanskem in krščanskem veku in svetu izročene tujemu usmiljenju oziroma neusmiljenju. Tudi ta povest je prepletena z družbeno kritiko in zopet je ta element nekoliko grob in preveč samo zabaven. Sicer pa je vaško življenje zajeto z velikim poznanjem in ne kaže pogršk, ki se inteligentu tako lahko primerijo pri opisovanju kmetiškega življa.

Največji nevarnosti za literaturo, ki se dotika tega otroškega poglavja v človeškem življenju, pa sta pretirana in osladna ginljivost in prečrno slikanje doraslega sveta. Velikonja se je izognil obema. Prvi morda bolj nego drugi. Kajti v nekaterih podrobnostih je vendarle natovoril vaški „opoziciji“ pod bivšim županom nekoliko pretežno breme grehov, dasi je vse, kar se zgodi, možno. Prisiljene ginljivosti pa sta ga rešili iskreno vživetje in iznajdljiva ter tvorna domišljija, ki se ni hotela zadovoljiti z nezmernim izčrpavanjem enega samega čuvstva. Tako je zapletel dobro karakterizirane ljudi ob teh štirih otrocih, ki nimajo druge krivde, nego to, da hočejo živeti, v osebne in družbene konflikte, razvil v odnosih do njih celo dramo v čuvstvovanju neplodne žene in njenega moža — župana. Vrh tega je namestu golega trpljenja pokazal sirotno življenje živo individualizirane družinice malih kot trd in težak boj za obstanek, ki ni brez veličine in junaštva. Celó žalostni zaključek ni samo ginljiv, marveč je navzlic nekoliko literarnemu prebujenju neplodne županje v „duhovno materinstvo“ trpko žalosten. In izmed vseh vrlin te novele je najvažnejše ravno to pisateljevo grenkobno osnovno razpoloženje, ki se je posebno izrazilo v zaključku, in njegova skoraj rafinirana magija, s katero ume vzbujati za svoje junake tako lepo upanje in ga tako resnično in pomembno zopet podreti. Novela, ki se odlikuje po psihološki bistrosti, zlasti v otroških duševnostih, in po živem pripovedovanju, je nekoliko pokvarjena samo s zabavno groteskno občinskih sej in vsega preglasnega trušča zaradi sirot.

Duh, ki preveva vso to knjigo o otrocih, je nevesel, turoben in zdaj pa zdaj celo mučen. Če bi se vsi pokazani dogodki vršili v pubertetni dobi, bi bilo mogoče to razpoloženje pripisati stvári, pojavu človeškega življenja, ki resnično spada med njegova najtežja poglavja. Toda „*Sirote*“ in tudi začetne črtice „*Birma*“, „*Stric*“ in „*Tuji otroci*“ govore o čisto drugih stvareh in vendar izpovedujejo na dnu isto razpoloženje. To pomeni morda, da občuti Velikonja v nasprotju s prenekaterim pesnikom otroško dobo kot posebno mučno in boleti polno, kakršna najbrže večinoma tudi je, — ali pa da živi v njem grenko čuvstvo nasproti življenju sploh. To je morda posledica njegovega mladostnega izkustva, ki ga pa seveda ne poznam. Prav tako pa je lahko tudi naravno razpoloženje vse njegove osebnosti, kar se zdi verjetnejše. Tako ali tako, čuvstvo je iskreno in dovolj močno, da lahko daje skrito življenjsko

moč umetniškimi tvorbami, ki jih Velikonja v tej knjigi gradi in pripoveduje z redko nadarjenostjo, z globokim instinktom za mlado srce in z veščo, trdo stvarnostjo, za katere logičnim in hladnim videzom rad skriva svoj iskreni in pozornosti vredni pesimizem. Spričo dobrih, da, odličnih novel te zbirke, je težko verjeti, da je isti avtor napisal nekaj let kasneje „Višarska polena“, ki jim manjkajo skoraj vse redke odlike starejše Velikonjeve proze. Ali se ni s poljudnim optimizmom tega spisa izneveril svojemu temeljnemu čuvstvu, ki ga tako določno in lepo izpovedujejo velike novele „Otrok“?

Josip Vidmar.

P u b l i k a c i j e M l a d i n s k e M a t i c e. Pov. UJU v Ljubljani. Knjige štev. 16, 17., 18. in 19. Naročnina z „Našim rodом“ vred Din 22'50. Tisk Učiteljske tiskarne v Ljubljani.

Mladinske knjige, s katerimi se je letos predstavila Mladinska Matica slovenski javnosti — torej ne samo Ljubljančanom, ampak tudi naši kmetijski mladeži —, so delo tiste vrste mladinskih spisov, ki sicer nekaj pripovedujejo in rišejo dogodke iz otroškega življenja, pa so zanimivo čtivo le dotlej, dokler ga otrok prebira, ko pa ga prelista, ga izroči neusmiljeni pozabi. Ali je temu kriv otrok ali knjiga? Umetnina, ki je izvrševalka kulturnega poslanstva za človeštvo, ki se poraja in „ki mu bo korak kaj kmalu stopil na življenjsko pot“, kakor „Kresnice“ lepo povedo v Uvodni besedi, ta umetnina mora „pasti na rodovitna tla“. (Uv. bes. „Kresnic“!)

Ali je mogoče kaj takega izreči za letošnje publikacije Mladinske Matice? Opažam v letošnji izdaji toliko breztendenčnosti, toliko nedostatkov, ki se nerazdružljivo prepletajo z nesmotrenostjo, da se mi zdi potrebno in pravično, izpregovoriti že končno odkrito besedo o teh knjižicah, ki nudijo iz leta v leto naši mladini neprimerno in nesodobno pojmovanje osnovnega življenjskega principa, ki iz leta v leto romajo v zavidljivi nakladi med našo mladino, a niso takšne, kakršne bi morale biti po svojem namenu!

Pa k stvari! Kar po redu, da ne bo vozlov v pregledu!

„Kresnice“ (uredil Josip Ribičič) so zanimive, ker je njih ureditev izvedena dokaj originalno! Njih praktična notranja razdelitev daje obilo svetlobe k pojmovanju tistih, ki jih mladina pozna že iz „Našega roda“. Žal, da ti sotrudniki niso v še večjem številu zastopani! Vzlic vsemu močnemu hotenju, ki ga je pokazal Ribičič pri svoji uredniški misiji, so v tej knjižici prispevki, ki že načelno ne spadajo vanjo. Ne da bi hotel kogarkoli izmed sotrudnikov omalovaževati, moram ugovarjati zoper tak način slepe ureditve. Ribičiču je uspelo pridobiti gradiva raznih mladostnih spominov živčih književnikov, „ki so kdaj s svojo besedo govorili mladini“. S tega vidika je kvaliteta prispevkov pestra. Med najmočnejše in najlepše spada pač Fr. S. Finžgarja črtica „Miklavžev nožič“. Tudi „Ranjeno srce“, ki je prispevek Fr. Bevka, je krepka sličica iz mladostnih dni. Ali pripovedovanje Marije Grošljeve „Moji prvi koraki“ ne bi smelo v Kresnice. Zdi se mi preveč subjektivno in vzbuja prozorno namero „sebe ovekovečiti“ ... Miran Jarc je poslal spominček „Iz mladih let“, ki ne ogreje, ker ni niti sentimentalen niti humorističen niti — kar je zares škoda! — socialen! Če je Jarc tako silno plodovit pistaclj, še ni nikjer zapisano, da je tudi dober mladinski pisatelj! In kaj je hotel povedati Meško s svojim „Mladostnim navdušenjem“, ne bo uganil noben čitateljček „Kresnic“! Oton Župančič pa je otroški, kakor zna biti samo on.

Potem pa kar po redu sami Primorci.

Mnogo boljše bi bile „Kresnice“, če bi v njih sodelovali naši mlajši mladinski pisatelji, katere mladina že itak pozna iz „Našega roda“ — ker so tako rekoč njegovi glavni sotrudniki. Naši mali ne poznajo „Novega roda“! Poznam nekatere, ki so bili najplodovitejši sotrudniki v poslednjih treh letnikih „Našega roda“, in katere je brezdvomno tudi mladina vzljubila bolj od marsikoga, ki zastopan v „Kresnicah“.

Mnogo je dobrega v „Kresnicah“, še več pa slabega! Ni to tako sijajna zlata knjiga, kakršno so nam obetali! Le listajte po nji in čitajte še opombe, ki jih je napisal A. Širok, pa sodite sami! Meni je le žal, da je urednik „Kresnic“ pokazal tako malo kritičnosti!

„*Lukec išče očeta*“ (Fr. Bevk) je nadaljevanje povesti iz lanskega leta (Lukec in njegov škorec). To je potopisna zgodba, katero bo naš mladi rod vselej rad čital. Toda, ali je zares potrebno vlačiti našo deco po Ameriki, če hočemo pisati „potopisne zgodbe“? Ali so res samo „zamorklje“ potopisni predmet, ki ga je vredno obdelovati? Ali bi ne bilo bolje, da Mladinska Matica ponatisne drugo leto Erjavčevo „Iz Ljubljane v Šiško“?

Še največ je vredna knjižica „*Botra z griča*“ (Kristina Hafner). Sicer je bila obdelava snovi že načeta v lanskih „Vrtnaričicah“, toda pisateljica si je znala pomagati s higijenskimi življenjskimi sličicami, zastopa močno socialno usmerjenost, kar je prav in za našo doraščajočo mladino potrebno, tako, da je knjižica zares „mladinska“! Avtorici gre vsa hvala za njen trud. Moti le nekaj stilnih nerodnosti, kar pa sicer delu samemu, ki ima tako široko praktično vrednost kot je „*Botra z griča*“, ne škoduje v izdatnejši meri! To je zares knjiga, ki je vredna, da je izšla, ki je tudi vredna razpisane nagrade Mladinske Matice, kar se ne dá trditi za

Eda Držaja slikanico za naše najmlajše. „*Življenje hudobne kavke Katke*“ je slikanica, kakršna bi ne smela biti. Mladinska Matica je pač pokazala močno hotenje in zanimanje, nuditi našim najmlajšim tudi nekaj. Prav je to. Ali prav ni to, da je izdala Držajevo slikanico, ki ni niti umetnina, niti nima nikakega pomena; ne zabavnega ne praktičnega, ne vzgojnega, še manj poučnega. V bodoče bi bilo bolje, da se konzorcij Mladinske Matice odloči in dá nameravano izdajo slikanic v pregled kakemu upodablajočemu umetniku. Držaj pa nas dolgočasi s svojim Mihcem (kaj bi bilo, če bi Slovenci ne imeli teh popularnih Mihcev!) in s svojo Katko, ki bi bila vrednejša svojega „hudobnega početja“, če bi jo Držaj krstil za Katro ali Katuzo! Le pogledjte osmo sličico, kako Katka gracijozno stopica po štedilniku, na katerem vre mleko v porcelanasti posodi! Ali ni to laž? V petnajsti sličici je bil Mihec kaznovan. Zakaj? Mar zato, ker je kavka oključala gospo na obisku? Spet laž! V dvajseti pa se mamica samo kislo drži, ker je Mihec pustil odprt črn timer, da ga je Katka prevrnila po namiznem prtu! He, to ni prav. Otroci bodo užaljeni! Potem pa poslednja sličica. Kavka stoji pred toaletnim zrcalom. Joj, komaj sem uganil, kaj naj to pomeni. Kmečka deca pa ne bo! Verjemite mi ali ne! Kaj ona ve, kakšno je zrcalo mestne mondene! Tamkaj vidimo čopek za pudranje, kolonjsko vodo, razna črtala in mazala, kar bi kvečjemu razumela le mestna deca, od naročnikov Mladinske Matice pa stavim, kar hočete, da niti en odstotek ne! Slikanica je slaba, zelo slaba. Ni vredna niti razpisane nagrade niti svojega rojstva!

Lojze Zupanc.

Dr. Andrej Gosar: *Razprave o družbi in družabnem življenju*. Ljubljana. 1932. Jugoslovanska knjigarna. Str. 213.

V prvem delu knjige je avtor zbral nekaj svojih važnejših razprav, ki jih je objavil v letih od 1920. do 1930. v raznih zbornikih in revijah. Vse razprave obravnavajo važne probleme družabnega življenja, ga osvetljujejo od različnih strani in tvorijo glede na avtorjevo smer v pravcu krščanskega socializma neko višjo enoto, v kateri je opazati zelo zanimivo evolucijo in poglobitev problematike socialnega vprašanja, katerega avtor primerja s sfingo ob življenjski poti vsakega naroda, ki ugonobi vsakogar, kdor ji ne vé odgovora. Med razpravami prvega dela je najpomembnejša in najbolj aktualna „Križa moderne demokracije“, v kateri očrtava avtor zgodovinski postanek, uspehe in težave moderne demokracije ter upravičeno poudarja, da ne gre za krizo demokratične ideje kot take, ki bo tudi v bodoče morala veljati kot osnova vsakega družabnega razvoja in resničnega napredka, temveč da je treba to idejo le prilagoditi spremenjenim družabnim razmeram. V tem smislu skuša avtor povsem pravilno poglobiti idejo moderne demokracije v pravcu obče in vsestranske samouprave, v kateri bodo imeli posebno važno vlogo gospodarski in socialno-politični vidiki.

Drugi del knjige vsebuje uvod v sociologijo, v katerem podaja pisec v velikih obrisih sintetično sliko družabnih pojavov. Na tej socialni fenomenologiji gradi avtor svoj nauk o klasifikaciji družabnih ved. Glede na vsestransko prepletenost in zverženost socialnih fenomenov spada nauk o klasifikaciji družabnih ved gotovo ne le med najvažnejše, temveč tudi med najtežavnejše probleme sociologije. Zaradi tega je samo po sebi umljivo, da ne more noben sistem klasifikacije biti popoln in ustanovljen za večne čase. Kolikor pa moremo presoditi, je avtor v polni meri dosegel svoj namen, da pregledno razvrsti najrazličnejše pojave družabnega življenja in s tem ustvari teorične pogoje za nadaljnja sistematska raziskavanja.

Boris Furlan.

PREGLEDI

Aus slovenischen Dichtungen. Deutsche Übersetzung: Dr. Rudolf Andrejka. Ljubljana. Selbstverlag. 1932.

V tej lepi knjigi nam je prevajalec predložil izbero iz svojega trudoljubnega dela, ki ga je leta in leta opravljal z enako vnemo kakor ljubeznijo. Temu svojemu delcu je dal prikupno zunanjo obliko pač z namenom, naj bi tudi s te strani kolikor se dá ugodno učinkovalo v zunanjem svetu, ki razume nemščino. Očitno ni bil njegov namen, da poda antologijo slovenskega pesništva v nemških prevodih; izbera je bolj slučajna, kar je v takem primeru opravičljivo in lahko umljivo. Prevodom iz Prešerna, Aškercar, Gregorčiča, Maistra, Medveda, Opeke, Župančiča, Ketteja in Gradnika so na koncu knjige dodani

kratki življenjepisni podatki in literarne označbe.

Prevajati iz jezika v jezik — meriti dvoje tako izrazitih „inkomenzurabilitet“! — je težka reč, prevajati verze dvakrat težka. Posebno, če gre za dvoje jezikov s tako različnim literarnim licem, kakor sta nemščina in slovenščina. Pri prevajanju verzov se prevajalec težko ogne nevarnosti, ki neprestano preži za njegovim vratom; če ne dobi prave distance do svojega dela, ki ga naredi kritičnega, mu podzavestno v njegovem prevodu zveni ves očarljivi zvok originala, ki je njemu znan in domač, tujcu pa ne. Iz tega pride usodna samoprevara, ki naredi prevajalca prehitro zadovoljnega z lastnim delom, tujcu pa dá namesto dišeče cvetke samo